

KILPAILUKYKYSOPIMUS JA PAIKALLISEN SOPIMISEN ETENEMINEN

Sisällys

Saatesanat	3
Aluksi	4
Selvityksen rakenne	5
Paikallisesta sopimisesta	6
Kilpailukyky sopimus	8
Paikallinen sopiminen työehtosopimuksissa kilpailukyky sopimuksen perusteella	10
Paikallisen sopimisen mahdollisuuksien arviointia	13
Yhteenveto paikallisen sopimisen määräysten soveltamisesta	17

JULKAISIJA
Suomen Yrittäjät ry
PL 999, 00101 Helsinki
puhelin 09 229 221

TÄMÄN KANNANOTON LAATIVAT
Suomen Yrittäjien
Janne Makkula, työmarkkinajohtaja
Albert Mäkelä, lainopillinen asiamies

Julkaisun ulkoasu ja taitto:
Lea Hult, Aste Helsinki

Saatesanat

Työmarkkinakeskusjärjestöt saavuttivat 29.2.2016 neuvottelutuloksen kilpailukyky sopimuksesta, jonka tavoitteena on parantaa suomalaisen työn ja yritysten kilpailukykyä, lisätä talouskasvua ja luoda uusia työpaikkoja.

Hallitus ilmoitti maaliskuun 2016 alussa tukemansa työmarkkinoiden keskusjärjestöjen saavuttamaa neuvottelutulosta. Hallitus linjasi edelleen, että mikäli paikallisessa sopimisessa edistytään hallituksen 17.2. kirjatun tavoitteen mukaisesti, hallitus ottaa tämän huomioon lopputulosta parantavana seikkana arvioidessaan hallitusohjelmassa mainittuja ehdollisia ansiotuloveron kevennyksiä.

Hallituksen 17.2.2016 antaman tiedonannon mukaan paikallisen sopimisen ratkaisun piti sisältää mahdollisuus sopia paikallisesti työajoista sekä palkoista, palkanlisistä ja muista korvauksista. Lisäksi hallitus edellytti selviytymislausekkeen määrittelyä sellaisia tilanteita varten, jolloin yritys kohtaa erityisen vaikeita haasteita. Selviytymislausekkeen nojalla taloudellisissa vaikeuksissa olevassa yrityksessä voitaisiin paikallisesti sopia palkka- ja muiden työehtojen tilapäisestä sopeuttamisesta.

Paikallinen sopiminen ei edennyt kilpailukyky sopimuksen perusteella merkittävästi, eivätkä hallituksen asettamat tavoitteet toteutuneet. Liittokierroksella työehtosopimukseen ei lisätty mahdollisuutta sopia paikallisesti palkoista, palkanlisistä ja muista korvauksista. Tällaisia määräyksiä ei ole yhdessäkään tarkastelluista työehtosopimuksista.

Paikallisen sopimisen käyttöala on edelleen rajoitettua ja paikallisesti voidaan sopia usein vain melko vähämerkityksellisistä asioista. Ylipäänsä uusia paikallisen sopimisen mahdollisuuksia on syksyn 2016 neuvottelukierroksen jälkeen työehtosopimuksissa vain vähän.

Työaikapankkeja koskevia määräyksiä oli jo aikaisemmin useissa työehtosopimuksissa. Työajan pidentäminen voidaan usean työehtosopimuksen mukaan toteuttaa paikallisesti sovittavalla tavalla. Selviytymislausekkeen perusteella tehtävästä selviytymissopimuksesta sovitaan työehtosopimusten mukaan paikallisesti, mutta selviytymissopimuksessa voidaan usein sopia vain esimerkiksi lomarahana ja ylityökorvausten maksuajankohdan lykkäämisestä. Selviytymissopimuksessa sovittavat asiat riippuvat työehtosopimuksen määräyksistä.

Työlakeihin sisältyvät järjestäytymättömän työnantajan sopimiskiellot ovat ennallaan. Siten niistä asioista, jotka perustuvat lain puolipakotta viin määräyksiin, ei voida sopia järjestäytymättömässä yrityksessä toisin, vaikka työehtosopimuksen mahdollistaisi. Tämä rajaa myös selviytymissopimuksessa sovittavia asioita.

Lisäksi on huomattava, että monet keskeiset alat (elintarvikeala, kuljetusala, rakennusala) jäivät kokonaan kilpailukyky sopimuksen ulkopuolelle.

Paikallinen sopiminen edistyi kilpailukyky sopimuksen seurauksena huomattavasti vähemmän kuin mitä julkinen keskustelu on antanut ymmärtää.

Helsingissä 2.6.2017

Janne Makkula

työmarkkinajohtaja, varatuomari
Suomen Yrittäjät

Aluksi

Kilpailukyky sopimus on juridisesti työmarkkinoiden keskusjärjestöjen välinen sopimus, joka sitoo sen osapuolena olevia järjestöjä. Lisäksi kilpailukyky sopimus sitoo niitä työnantaja- ja työntekijäliittoja, jotka ovat ilmoittaneet sitoutuvansa noudattamaan kilpailukyky sopimuksen määräyksiä. Kaikki liitot eivät ole sitoutuneet kilpailukyky sopimukseen. Keskeisimmät kilpailukyky sopimuksen ulkopuolelle jääneet sopimusalat ovat elintarvikeala, kuljetusala ja rakennusala.

Kilpailukyky sopimuksessa sovittiin muun ohella paikallisen sopimisen edistämisestä. Sen mukaan työehtosopimukseen lisätään selviytymislauseke, jonka mukaan taloudellisissa vaikeuksissa olevassa yrityksessä voidaan paikallisesti sopia palkka- ja muiden työehtojen tilapäisestä sopeuttamisesta.

2.3.2016 antamassaan kilpailukyky sopimuksen neuvottelutulosta koskevassa tiedotteessa hallitus kannusti työmarkkinajärjestöjä edistämään paikallista sopimista kevään 2016 työmarkkinakerroksella. Hallituksen tiedotteen mukaan hallitus ottaa paikallisen sopimisen etenemisen huomioon ansiotuloveron kevennyksiä toteuttaessaan, jos paikallisessa sopimisessa edistytään hallituksen 17.2.2016 linjaamien tavoitteiden mukaisesti.

Paikallisen sopimisen edistäminen jäi kilpailukyky sopimusta seuranneen liittokierroksen varaan. Tässä selvityksessä analysoidaan kuuden keskeisimmän työehtosopimuksen sisältöä liittokierroksen jälkeen. Selvityksessä arvioidaan, kuinka paljon paikallisen sopimisen mahdollisuudet lisääntyivät kilpailukyky sopimuksen seurauksena.

Kilpailukyky sopimus on juridisesti työmarkkinoiden keskusjärjestöjen välinen sopimus, joka sitoo sen osapuolena olevia järjestöjä.

Selvityksen rakenne

Selvityksessä kuvataan paikallisen sopimisen nykytilaa lain ja työehtosopimusten mukaan. Sen jälkeen esitellään kilpailukyky sopimuksen paikallista sopimista koskevan määräyksen sisältö. Sitten tarkastellaan lähemmin kuutta keskeistä työehtosopimusta sen selvittämiseksi, paljonko paikallinen sopiminen on lisääntynyt työehtosopimuksissa

kilpailukyky sopimuksen perusteella. Tässä yhteydessä kiinnitetään erityistä huomiota siihen, ovatko paikallista sopimista koskevat työehtosopimusmääräykset sellaisia, joita voidaan soveltaa myös järjestäytymättömässä yrityksessä. Lopuksi esitetään yhteenveto uusista paikallisen sopimisen mahdollisuuksista.

Paikallisesta sopimisesta

Paikallinen sopiminen lain mukaan

Paikallisella sopimisella tarkoitetaan työsuhteen ehdoista sopimista suoraan työnantajan ja yksittäisen työntekijän kesken tai työnantajan ja koko henkilöstön, tietyn henkilöstöryhmän tai henkilöstön edustajan välillä. Paikallinen sopiminen voi siten tarkoittaa sopimista yksilötasolla yhden työntekijöiden kanssa tai kollektiivisesti useiden työntekijöiden kanssa.

Paikallinen sopiminen on mahdollista niistä asioista, joista voi lain mukaan sopia toisin sekä aina niistä asioista, joista laissa ei säädetä tai työehtosopimuksessa määrätä.

Työlainsäädäntö on lähtökohtaisesti pakottavaa. Siitä ei siten voi poiketa työntekijän vahingoksi. Laissa on kuitenkin annettu valtakunnallisille työnantaja- ja työntekijäjärjestöille mahdollisuus poiketa työehtosopimuksella tietyistä säännöksistä myös työntekijän vahingoksi. Näitä kutsutaan puolipakottaviksi eli semidispositiivisiksi säännöksiksi. Myös järjestäytymättömän työnantajan on sovellettava työsuhteissa puolipakottavaan säännökseen perustuvaa työehtosopimusmääräystä yleissitovuuden perusteella.

Työsopimuslaissa on kuitenkin säännös, jonka mukaan järjestäytymätön työnantaja saa noudattaa työehtosopimuksen puolipakottavaan säännökseen

Lähde: Suomen Yrittäjät. Jaottelu perustuu työ- ja elinkeinoministeriön Työehtosopimusten kattavuus vuonna 2014-selvityksen tietoihin työnantajien ja palkansaajien lukumääristä sekä järjestäytymisestä.

- **Työnantajaliittoihin** kuuluu maamme kaikista 90 000 työnantajayrityksestä noin 20 000.
- **Järjestäytymättömiä yrityksiä on 70 000**, ja niistä 20 000 on sellaisia, joiden toiminta ei ole minkään alan työehtosopimuksen piirissä.
- **Paikallinen sopiminen** on nykyisellään rajoitetuinta jopa 50 000 järjestäytymättömässä työnantajayrityksessä.
- **Näissä keskimäärin viiden hengen yrityksissä ei voida käyttää työehtosopimuksen joustoja**, mutta silti niissä joudutaan noudattamaan yleissitovia työehtosopimuksia.

perustuvaa määräystä vain, jos se ei edellytä paikallista sopimista. Toisin sanoen järjestäytymätön työnantaja ei voi hyödyntää sellaisia työehtosopimukseen sisältyviä paikallisen sopimisen mahdollisuuksia, jotka perustuvat työehtosopimuksessa olevaan lain puolipakottavaa säännöstä koskevaan määräykseen. Laki asettaa siten järjestäytymättömät työnantajat suoraan eriarvoiseen asemaan.

Puolipakottavien säännösten rakenne ja järjestäytymätöntä työnantajaa koskeva sopimiskielto on sama työsopimuslaissa, työaikalaisissa ja vuosilomalaisissa.

Paikallinen sopiminen säännöllisestä työajasta

Järjestäytymättömän työnantajan sopimiskieltoa koskee yksi tärkeä poikkeus. Työaikalain 10 §:n mukaan järjestäytymätön työnantaja voi sopia säännöllisen työajan järjestelyistä mainituksa työehtosopimuksessa määrättyllä tavalla ja siinä määrättyissä rajoissa. Työntekijöiden edustaja sopimisessa on tällöin työehtosopimuksessa tarkoitettu luottamusmies tai, jollei tällaista ole valittu, työsopimuslain mukainen luottamusvaltuutettu. Sopijapuolena voi olla myös muu henkilöstön valtuuttama edustaja tai, jollei tällaista ole valittu, henkilöstö tai henkilöstöryhmä yhdessä. Sopimusta tehtäessä ei kuitenkaan tarvitse noudattaa työehtosopimuksen sopijapuolten paikallisen sopimuksen hyväksyttämiseen liittyviä määräyksiä.

Työaikalain 10 § on tärkeä säännös, sillä se turvaa myös järjestäytymättömälle työnantajalle mahdollisuuden sopia säännöllisen työajan järjestelyistä työehtosopimuksesta poiketen, jos työehtosopimuksessa on siihen annettu mahdollisuus.

Paikallinen sopiminen työehtosopimuksissa

Paikallinen sopiminen voi perustua myös työehtosopimuksen määräyksiin. Suomen Yrittäjien vuonna 2015 tekemän selvityksen mukaan työehtosopimuksissa on kokonaisuutena tarkastellen vain vähän paikallisen sopimisen mahdollisuuksia.¹ Eniten paikallista sopimista koskevia määräyksiä on teknologiateollisuuden työehtosopimuksessa.

Paikallisen sopimisen mahdollisuuksilla on usein vain vähän merkitystä työnantajayrityksen kilpailukyvyille. Lisäksi suuri osa paikallisen sopimisen mahdollisuuksista on vain järjestäytyneiden työnantajien käytettävissä. Ne paikallisen sopimisen mahdollisuudet, jotka olisivat työnantajan kilpailukyyn kannalta merkittävimpiä, ovat usein juuri niitä, joita järjestäytymätön yritys ei voi hyödyntää.

On myös huomattava, että yleissitovan työehtosopimuksen määräykset syrjäyttävät tahdonvaltaiset säännökset sekä työsopimuksen vastaavat ehdot paitsi, jos työsopimuksen ehdot ovat työntekijän kannalta edullisempia. Yleissitova työehtosopimus rajoittaa siten paikoin myös työnantajan ja työntekijän mahdollisuutta sopia tietyistä asioista silloin, kun se lain perusteella olisi muuten mahdollista.

Työehtosopimuksissa on usein yleisiä määräyksiä siitä, kuinka paikallinen sopimus tehdään. Nämä määräykset koskevat tyypillisesti neuvottelujärjestystä, paikallisen sopimuksen osapuolia ja sopimuksen hyväksyttämistä. Tyypillisiä ovat määräykset sopimuksen kirjallisesta muodosta, voimaolon kestosta ja irtisanomisesta.

1 Selvitys on Suomen Yrittäjien verkkosivuilla: www.yrittajat.fi/tyoehtosopimusten_paikallinen_sopiminen

Kilpailukyky sopimus

Kilpailukyky sopimuksessa on määräyksiä työ- ja virkaehtosopimuksista, sosiaalivakuutuksesta, rakenteellisista muutoksista, muutosturvasta ja työterveyshuollosta sekä paikallisesta sopimisesta.

Kilpailukyky sopimuksen kirjaus paikallisesta sopimisesta

Paikallista sopimista työehtosopimuksissa koskeva määräys on kirjattu kilpailukyky sopimukseen näin:

6. Paikallinen sopiminen

Keskusjärjestöt ovat yhtä mieltä siitä, että työehtosopimuksissa tulee edistää paikallista sopimista ja parantaa siinä yhteydessä henkilöstön edustajien toimintaedellytyksiä. Keskusjärjestöt pitävät tärkeänä, että työehtosopimusosapuolet neuvottelevat siitä, miten paikallisen sopimisen edellytyksiä voidaan lisätä alakohtaisissa työehtosopimuksissa ja ottavat työehtosopimuksiinsa määräykset seuraavista paikalliseen sopimiseen liittyvistä asioista ottaen huomioon alakohtaiset tarpeet ja edellytykset:

- 1) Selviytymislauseke työnantajan toiminnan ja työpaikkojen turvaamiseksi työehtojen sopeuttamisen avulla, kun työnantaja joutuu taloudellisiin vaikeuksiin, jotka johtaisivat työvoiman käytön vähentämiseen.
- 2) Luottamusmiesten toimintaedellytysten kehittäminen paikallisen sopimisen mahdollisuuksien lisäämistä vastaavasti.
- 3) Paikallisen sopimuksen voimaantulo ilman liittotason hyväksyntää.
- 4) Mahdollisuus ottaa käyttöön työaikapankkijärjestelmä.

Kilpailukyky sopimuksen mukaan siihen sitoutuneet liitot ottavat työehtosopimuksiinsa selviytymislausekkeen. Sen soveltamisesta sovitaan paikallisesti silloin, kun työnantaja joutuu taloudellisiin vaikeuksiin, jotka voivat johtaa työvoiman käytön vähentämiseen. Selviytymislausekkeista on sovittu alakohtaisissa työehtosopimuksissa.

Yleissitovien työehtosopimusten piirissä olevissa yrityksissä selviytymislausekkeen mukainen paikallinen sopimus voidaan tehdä sovellettavan työehtosopimuksen määräysten mukaisesti. Selviytymislausekkeiden sisältö vaihtelee alakohtaisesti. Osa liitoista jäi kilpailukyky sopimuksen ulkopuolelle, joten kaikissa työehtosopimuksissa selviytymislauseketta ei ole.

Työajan pidentäminen

Kilpailukyky sopimuksessa on sovittu myös työajan pidentämisestä 24 tunnilla vuosittaista ansiotasoa muuttamatta. Kilpailukyky sopimuksen mukaan työajan pidennyksestä sovitaan alakohtaisissa työehtosopimuksissa. Pidentäminen on siten toteutettu erilaisin tavoin.

Työajan pidentäminen 24 tunnilla koskee juridisesti niitä työnantajia, joiden on noudatettava työnantajaliiton jäsenyyden tai yleissitovuuden perusteella sellaista työehtosopimusta, jossa työajan pidentämisestä on määrätty. Kaikissa työehtosopimuksissa työajan pidentämisestä ei ole lainkaan sovittu, koska osa työehtosopimusaloista on jäänyt kokonaan kilpailukyky sopimuksen ulkopuolelle.

Yleissitovien työehtosopimusten piirissä olevissa yrityksissä työaika pitenee sovellettavan työehtosopimuksen määräysten mukaisesti. Jollei työehtosopimusta ole tai siinä ei ole määräyksiä työajan pidentämisestä, työajan pidentäminen edellyttää sopimista kunkin työntekijän kanssa erikseen.

Useissa työehtosopimuksissa työajan pidentäminen toteutetaan ensisijaisesti paikallisesti sopien. Tällöin työehtosopimuksessa on niin sanottu perälautamääräys. Sen mukaan työaikaa pidennetään, jos paikallista sopimusta ei tehdä. Tällainen paikallinen sopimus voidaan tehdä myös järjestäytymättömässä yrityksessä työaikalain 10 §:n nojalla.

Kilpailukyky sopimuksessa on sovittu myös työajan pidentämisestä 24 tunnilla vuosittaista ansiotasoa muuttamatta.

Paikallinen sopiminen työehtosopimuksissa kilpailukyky sopimuksen perusteella

---

Seuraavassa esitetään lyhyesti kuuden keskeisen työehtosopimuksen uusia paikallisen sopimisen mahdollisuuksia, jotka on lisätty työehtosopimukseen kilpailukyky sopimuksen perusteella. Työehtosopimusten uusien paikallisen sopimisen mahdollisuuksien yksityiskohtainen kuvaus on tämän selvityksen liitteenä.

Tarkastelussa on huomioitu vain ne paikallisen sopimisen mahdollisuudet, jotka ovat kokonaan uusia ja ne, joiden sisällyttämistä kilpailukyky sopimuksessa on edellytetty. Työehtosopimuksissa on ollut vaihtelevassa määrin jo aikaisemmin määräyksiä paikallisesta sopimisesta. Näitä ei käsitellä tässä yhteydessä.

Tarkasteltaviksi työehtosopimuksiksi on valittu ne työehtosopimukset, joiden piirissä on eniten palkansaajia ja että ne edustavat keskeisimpiä kilpailukyky sopimuksessa mukana olleita toimialoja. Tarkasteltavien työehtosopimusten piirissä on noin 460 000 palkansaajaa.

1. Kaupan työehtosopimus

Kaupan työehtosopimus on voimassa 1.2.2017–31.1.2018. Työehtosopimukseen otettiin uusina määräyksinä seuraavat paikallisen sopimisen mahdollisuudet:

- selviytymislauseke
- mahdollisuus ottaa käyttöön 12 tunnin säännöllinen työaika varastotyössä
- omailmoitusmenettelyn käyttöönotto lyhytaikaisesta sairauspoissaolosta ilmoittamiseen
- lomautusilmoitusajan lyhentäminen 7 päivään.

Työehtosopimuksen merkittävin muutos oli uusi vuosivapaajärjestelmä, jolla kilpailukyky sopimuksen mukainen työajan pidennys toteutettiin. Työajan pidentymisen toteuttamistapa ei sinänsä sisällä paikallisen sopimisen mahdollisuutta, vaan uusi vuosivapaajärjestelmä on työehtosopimuksen oletusarvoinen työaika-malli. Paikallisesti voidaan kuitenkin sopia entisen arkipyhäjärjestelmän noudattamisesta, mutta tällöin sopimuksen sisältönä on vain se, kumpaa järjestelmää noudatetaan, eikä paikallinen sopiminen järjestelmien yksityiskohdista ole mahdollista. Työaikapankkia koskeva määräys oli työehtosopimuksessa jo aiemmin. Sen mukaan työaikapankin käyttöönotosta sovitaan paikallisesti.

2. Teknolohiateollisuuden työehtosopimus

Teknolohiateollisuuden työntekijöiden työehtosopimus on voimassa 1.11.2016 – 31.10.2017. Työehtosopimukseen lisättiin kilpailukyky sopimuksen perusteella:

- työajan pidentämistä koskevat määräykset; työajan pidentämisen toteuttamistavasta voidaan sopia paikallisesti
- selviytymislauseke

Työehtosopimuksen mukaan neuvottelut mahdollisesta palkkaratkaisusta käydään paikallisesti, eikä työehtosopimus ratkaisu sisältänyt muutoksia palkkoihin tai muihin kustannusvaikutteisiin työehtoihin. Työehtosopimus sisälsi jo aiemmin mahdollisuuden työaikapankin käyttöönottoon.

3. Kiinteistöpalvelualan työehtosopimus

Kiinteistöpalvelualan työehtosopimus on voimassa 1.2.2017–31.1.2018. Työehtosopimukseen otettiin uusina määräyksinä seuraavat paikallisen sopimisen mahdollisuudet:

- työajan pidentämistä koskevat määräykset; työajan pidentämisen toteuttamistavasta voidaan sopia paikallisesti
- omailmoitusmenettelyn käyttöönotto lyhytaikaisesta sairauspoissaolosta ilmoittamiseen

Vaikka kilpailukyky sopimuksen tarkoituksena oli jatkaa työehtosopimusten voimassaoloa 12 kuukaudella ilman palkkojen korottamista, kiinteistöpalvelualalla työehtosopimukseen otettiin 1.4.2017 voimaan tuleva vähimmäispalkkojen taulukkokorotus, jonka suuruus on 1,25 prosenttia tunnilta. Kyse ei kuitenkaan ole yleiskorotuksesta, sillä korotus koskee vain vähimmäispalkkoja.

Työehtosopimus ei kuitenkaan sisällä työaikapankin käyttöönottoa koskevaa mahdollisuutta eikä selviytymislauseketta. Työehtosopimuksen allekirjoituspöytäkirjassa on todettu vain, että ”sopimusosapuolet perustavat työryhmän, joka neuvottelee työaikapankkia koskevista periaatteista 31.12.2016 mennessä”.

Työaikapankkia ei kuitenkaan ole otettu osaksi työehtosopimusta.

Selviytymislausekkeesta allekirjoituspöytäkirjassa ei ole mainintaa.

4. Matkailu- ja ravintola-alan työehtosopimus

Matkailu-, ravintola- ja vapaa-ajan palveluita koskeva työehtosopimus on voimassa 1.2.2017–31.1.2018. Työehtosopimukseen lisättiin kilpailukyky sopimuksen perusteella uusina määräyksinä seuraavat paikallisen sopimisen mahdollisuudet:

- selviytymislauseke
- omailmoitusmenettelyn käyttöönotto lyhytaikaisesta sairauspoissaolosta ilmoittamiseen

Muita uusia paikallisen sopimisen mahdollistavia määräyksiä uuteen työehtosopimukseen ei sisällynyt. Työehtosopimus sisälsi jo aiemmin mahdollisuuden työaikapankin käyttöönottoon. Työehtosopimuksessa sovittiin myös työajan pidentämisestä kilpailukyky sopimuksen mukaisesti, mutta työajan pidennyksen toteuttamiseen ei liity paikallisen sopimisen mahdollisuutta. Paikallisesti voidaan kuitenkin sopia työehtosopimuksen mukaan työajan tasoittumisjärjestelmästä siten, että tasoittumiskausi on enintään yhdeksän perättäistä kolmiviikkoisjaksoa. Tämä mahdollisuus oli työehtosopimuksessa jo aiemmin.

5. Tietotekniikan palvelualan työehtosopimus

Tietotekniikan palvelualan työehtosopimus on voimassa 1.11.2016–31.10.2017. Työehtosopimus sisälsi jo aiemmin pöytäkirjan paikallisesta sopimisesta poikkeustilanteissa (selviytymislauseke) sekä mahdollisuuden ottaa käyttöön työaikapankki.

Uusia paikallisen sopimisen mahdollisuuksia sisällytettiin työajan pidentämiseen 24 tunnilla sekä joihinkin työaikaa päivätyössä ja vuorotyössä koskeviin määräyksiin (työehtosopimuksen 8 ja 9 §).

6. Yksityisen sosiaalipalvelualan työehtosopimus

Yksityisen sosiaalipalvelualan työehtosopimus on voimassa 1.2.2017–31.1.2018. Työehtosopimukseen lisättiin kilpailukyky sopimuksen perusteella uusina määräyksinä seuraavat paikallisen sopimisen mahdollisuudet:

- selviytymislauseke
- työaikapankki
- paikallinen sopiminen työajoista

Työajan pidentäminen 24 tunnilla toteutettiin yksityisellä sosiaalipalvelualalla siten, että viikoittaista säännöllistä työaikaa pidennettiin puolella tunnilla. Työajan pidentämisen toteuttamiseen ei liity paikallisen sopimisen mahdollisuutta. Lisäksi työehtosopimukseen otettiin uusia luottamusmiesten toimintaedellytyksiä koskevia määräyksiä.

Paikallisen sopimisen mahdollisuuksien arviointia

Kilpailukyky sopimuksen perusteella työehtosopimukseen tuli lisätä mahdollisuus paikalliseen sopimiseen selviytymislausekkeen käyttöön otosta ja mahdollisuus ottaa käyttöön työaikapankkijärjestelmä. Lisäksi työajan pidentämistä koskevan työehtosopimusmääräyksen toteuttamisesta on usean työehtosopimuksen mukaan mahdollista sopia paikallisesti.

Hallitus edellytti, että kilpailukyky sopimuksen paikallisen sopimisen ratkaisun piti sisältää mahdollisuus sopia paikallisesti työajoista sekä palkoista, palkanlisistä ja muista korvauksista. Työehtosopimukseen ei kuitenkaan lisätty mahdollisuutta sopia paikallisesti palkoista, palkanlisistä ja muista korvauksista. Tällaisia määräyksiä ei ole yhdessäkään tarkastelluista työehtosopimuksista.

Selviytymissopimus

Työehtosopimusten selviytymislausekkeet ovat keskenään hyvin samankaltaisia. Yhteistä selviytymislausekkeille on se, että niihin perustuvan selviytymissopimuksen edellytyksenä on työnantajan poikkeuksellinen tilanne ja että sopimuksen tekemisellä työnantaja sitoutuu olemaan irtisanomatta työntekijöitä tuotannollisin ja taloudellisin perustein.

Selviytymissopimuksen on oltava tilapäinen, sopimus voidaan tehdä määräajaksi ja enintään vuodeksi. Selviytymissopimukset voidaan yleensä myös irtisanoa ennen määräajan päättymistä, jos edellytykset sopimukselle ovat poistuneet.

Selviytymissopimusten kohde vaihtelee työehtosopimuksittain. Yleistä on, että selviytymissopimuksella voidaan lykätä esimerkiksi lomarahaa tai lisä- ja ylityökorvausten maksuajankohtaa. Sen sijaan paikallisella sopimuksella ei voida yleensä leikata mitään työehtosopimuksen mukaista palkkaa (mukaan lukien lisät ja muut palkan luonteiset erät).

Poikkeuksena on **teknologiateollisuuden** työehtosopimus, jonka selviytymislausekkeessa

annetaan mahdollisuus poiketa myös työehtosopimuksen vähimmäisehdoista palkka- ja muita taloudellisia etuuksia koskien. Työntekijälle maksettavan palkan on kuitenkin oltava vähintään peruspalkan suuruinen. Samoin **tietotekniikan palvelualan** työehtosopimuksen mukainen selviytymissopimus voi koskea palkka- tai muista taloudellisia etuuksia koskevia vähimmäisehtoja.²

Selviytymislausekkeen taustalla ei ole työläkien puolipakottavaa säännöstä. Siksi selviytymislausekkeeseen perustuva paikallinen sopiminen on mahdollista myös järjestäytymättömässä yrityksessä siltä osin, kun selviytymissopimuksessa ei sovita sellaisista asioista, jotka sisältyvät puolipakottavien säännösten luetteloon.

Puolipakottavat säännökset on lueteltu työehtosopimuslain 13 luvun 7 §:ssä, työaikalain 40 §:ssä ja vuosilomalain 30 §:ssä. Esimerkiksi lomarahaa koskeva selviytymissopimus on mahdollinen kaikissa yrityksissä, sillä työehtosopimuksen lomarahamääräyksen taustalla ei ole lain puolipakottavaa säännöstä. Sama koskee erilaisia työehtosopimusperusteisia lisä-, kuten ilta- ja yöisiä. Sen sijaan esimerkiksi ylityökorvauksia koskeva selviytymissopimus ei ole järjestäytymättömän työnantajan käytettävissä, koska lisä- ja ylityöstä maksettava korvaus (työaikalain 22 §) on puolipakottava säännös.

Paikallisen sopimisen mahdollisuudet järjestäytymättömässä yrityksessä riippuvat siten siitä, mitä asioita selviytymissopimuksen on tarkoitus koskea. On huomattava, että jos selviytymissopimuksessa voidaan sopia palkkaetuuksien leikkaamisesta,

² Selviytymissopimus on ollut osa tietotekniikan työehtosopimusta jo vuodesta 2011, eikä sitä muutettu kilpailukyky sopimuksen perusteella.

tällainen sopimus voidaan tehdä myös järjestäytymättömässä yrityksessä, sillä palkkaa koskevat työehtosopimuksen määräykset eivät perustu puolipakkotaviin lain säännöksiin.

Työehtosopimusosapuolet eivät voi rajoittaa järjestäytymättömän yrityksen sopimusvapautta, jos rajoitus ei perustu lakiin. Jos työehtosopimuksessa on annettu mahdollisuus poiketa sen palkkamääräyksistä selviytymissopimuksella, tämä mahdollisuus on myös järjestäytymättömän työnantajan käytettävissä.

Selviytymislauseketta ei ole otettu kaikkiin niinkään työehtosopimuksiin, jotka ovat kilpailukyky sopimuksessa sinänsä mukana. Tässä tarkastelluista työehtosopimuksista selviytymislauseke puuttuu kokonaan Kiinteistöpalvelualan työehtosopimuksesta.

Työaikapankki

Työaikapankkia koskevia määräyksiä oli joillakin aloilla jo ennen kilpailukyky sopimusta. Työaikapankki oli mahdollinen jo entuudestaan **teknologiateollisuuden, tietotekniikan palvelualan, kaupan ja matkailu- ja ravintola-alan** työehtosopimuksissa. Näiden työehtosopimusten työaikapankkia koskeviin määräyksiin ei ole tehty muutoksia kilpailukyky sopimuksen perusteella.

Yksityisen sosiaalipalvelualan työehtosopimuksessa työaikapankkia koskeva määräys on uusi. **Kiinteistöpalvelualalla** puolestaan ei ole mahdollisuutta työaikapankin käyttöön.

Työaikapankkia ei ole määritelty laissa. Työaikapankissa on kyse toisaalta työajan tasoittumisjärjestelmästä, mutta toisaalta siinä on kyse erityisesti säännöllisen työajan järjestelyistä. Työaikapankkia koskevat sopimukset voivat olla sisällöltään hyvin erilaisia, sillä on lähes rajattomasti mahdollisuuksia siihen, miten työaikapankissa voidaan ottaa huomioon esimerkiksi erilaiset työehtosopimukseen

perustuvat lisät ja vapaat, työajan sijoittelu ja työaikapankkiin säästyneiden vapaiden pitäminen. Kyse ei siten ole pelkästään työajan tasoittumisjärjestelmästä siten kuin työaikalain 34 §:ssä on säädetty.

On myös huomattava, että työaikalain säännösten keskinäinen suhde on osin epäselvä. Työaikalain 10 §:n mukaan säännöllisen työajan järjestelyistä voidaan sopia kaikissa yrityksissä paikallisesti, mutta jos säännöllinen työaika on järjestetty keskimääräiseksi, paikallinen sopiminen tällaisen keskimääräisen työajan tasoittumisjärjestelmästä ei välttämättä ole lain mukaan järjestäytymättömän yrityksen käytössä. On kuitenkin perusteltua katsoa, että työaikapankkia koskeva paikallinen sopimus voitaisiin tehdä myös järjestäytymättömässä yrityksessä. Työaikapankissa on kyse ensisijaisesti nimenomaan säännöllisen työajan järjestämisestä, josta paikallisesti sopiminen on suoraan lakiin perustuva oikeus.

Työaikalain 10 §:n mukaisen paikallisen sopimuksen osapuolena voi olla luottamusmies tai, jollei tällaista ole valittu, työ sopimuslaissa tarkoitettu luottamusvaltuutettu tai muu henkilöstön valtuutettava edustaja. Jollei edustajaa ole valittu, sopimus voidaan tehdä myös koko henkilöstön tai henkilöstöryhmän kanssa yhdessä. Teknologiateollisuuden ja matkailu- ja ravintola-alan työehtosopimuksissa on edellytetty työaikapankista sovittaessa sopijaosapuoleksi luottamusmiestä. Tästä huolimatta paikallinen sopiminen työaikapankista on työaikalain 10 §:n nojalla mahdollista järjestäytymättömässä yrityksessä myös muun työntekijöiden edustajan kuin luottamusmiehen kanssa.

Työajan pidentäminen

24 tunnin työajan pidentämisen toteutustavasta voidaan sopia paikallisesti usean työehtosopimuksen mukaan. Paikallinen sopiminen on mahdollista

teknologiateollisuuden, yksityisen sosiaalipalvelualan, tietotekniikan palvelualan ja kiinteistöpalvelualan työehtosopimusten mukaan. Koska kyse on säännöllisen työajan järjestelyistä, paikallisen sopimuksen osapuoli voi olla luottamusmies, luottamusvaltuutettu, muu henkilöstön edustaja, tai jos mitään näistä ei ole valittu, myös henkilöstö tai henkilöstöryhmä yhdessä. Paikallinen sopimus voidaan tehdä kaikissa yrityksissä.

Kaupan työehtosopimuksen mukaan työajan pidennyksen toteuttamistavasta ei voida sopia, vaan uusi vuosivapaaajärjestelmä on pääsääntö. Paikallisesti voidaan sopia vanhan arkipyhäjärjestelmän käyttämisestä, eli paikallisesti voidaan sopia vain työaikajärjestelmästä, ei työajan toteutustavasta muuten.

Matkailu- ja ravintola-alan työehtosopimuksessa ei ole lainkaan mahdollisuutta paikalliseen sopimiseen työajan pidennyksen toteuttamistavasta.

Muut uudet mahdollisuudet paikalliseen sopimiseen

Kaupan, matkailu- ja ravintola-alan sekä kiinteistöpalvelualan työehtosopimukseen on otettu uutena paikallisen sopimisen mahdollisuutena omailmoitusmenettelyn käyttöönotto lyhytaikaisesta sairauspoissaolosta ilmoittaminen. Työehtosopimusmääräys ei perustu puolipakottavaan säännökseen, joten sen myös järjestäytymättömien yritysten käytössä.

Omailmoitusmenettelyn käyttöönottoa ei voi pitää paikallisen sopimisen laajentamisena, koska työnantaja voi ottaa vastaavan järjestelyn käyttöön myös oma-aloitteisesti. Työnantaja voi direktio-oikeutensa vedoten ryhtyä noudattamaan työntekijöille edullisempaa käytäntöä, jonka mukaan oma ilmoitus sairauspoissaolosta ilman lääkärin todistusta on riittävä lyhyiden poissaolojen osalta.

Kaupan työehtosopimuksessa on myös uutena mahdollisuus sopia paikallisesti lomautusilmoitusajan lyhentämisestä seitsemään päivään. Tämä työehtosopimusmääräys perustuu puolipakottavaan määräykseen (TSL 5:4), joten paikallinen sopiminen ei tältä osin ole mahdollista järjestäytymättömässä yrityksessä.

Uutta **kaupan** työehtosopimuksessa on myös paikallisen sopimisen mahdollisuus 12 tunnin säännöllisestä työajasta varastotyössä. Koska kyse on säännöllisen työajan järjestelyistä, paikallinen sopiminen on työaikalain 10 §:n nojalla mahdollista myös järjestäytymättömässä yrityksessä.

Paikallisen sopimisen osapuolet ja järjestäytymättömän työnantajan sopimismahdollisuudet

Tyypillisesti työehtosopimusten uusien paikallisten sopimusta koskevien määräyksien mukaan paikallisessa sopimisessa noudatetaan työehtosopimuksen yleisiä määräyksiä paikallisesta sopimisesta. Tällöin paikallisen sopimisen osapuolet määräytyvät työehtosopimuksen yleisten määräysten mukaisesti.

Kaupan työehtosopimuksen yleisen paikallista sopimista koskevan määräyksen (23 §) mukaan työpaikkakohtaisessa sopimisessa sopijapuolina ovat työnantaja ja työntekijä, työntekijät tai luottamusmies, ellei työehtosopimusmääräyksessä ole toisin sovittu. Kaupan työehtosopimuksen mukaan paikallinen sopiminen on siten mahdollista myös muun kuin luottamusmiehen kanssa.

Teknologiateollisuuden työehtosopimuksen 44 luvun mukaan paikallisen sopimisen osapuolina ovat (ellei asianomaisesta työehtosopimusmääräyksestä johdu muuta) työntekijä ja esimies, luottamusmies ja työnantaja, pääluottamusmies ja työnantaja.

Kiinteistöpalvelualan työehtosopimuksen yleisten paikallista sopimista koskevien määräysten

(18 §) mukaan sopijapuolina voivat olla luottamusmies, työntekijät tai työntekijä.

Matkailu- ja ravintola-alan työehtosopimuksen yleisten paikallista sopimista koskevien määräysten (30 §) mukaan sopijapuolina voivat olla työntekijä, työntekijät tai luottamusmies, ellei tietysti työehtosopimusmääräyksessä ole toisin sovittu.

Tietotekniikan palvelualan työehtosopimuksen paikallista sopimista koskevien määräysten (25 §) mukaan paikallisesta sopimuksesta voivat neuvotella työehtosopimusta noudattava työnantaja ja luottamusmies tai rekisteröity yritysکوhtainen työntekijöiden yhdistys, tai jos luottamusmiestä ei ole valittu, työntekijät.

Yksityisen sosiaalipalvelualan paikallisen sopimisen menettelytapoja koskevan pöytäkirjan mukaan paikallisen sopimisen osapuolia ovat työehtosopimukseen sidottu työnantaja ja luottamusmies tai tämän puuttuessa työntekijät yhdessä tai valitsemansa edustajan välityksellä tai rekisteröity yritysکوhtainen työntekijöiden yhdistys tai vastaava.

Paikallinen sopiminen on työehtosopimusten mukaan useimmiten mahdollista myös muun kuin luottamusmiehen kanssa. Pääsääntönä näyttää siis olevan, että paikallisesti voidaan sopia myös muun kuin luottamusmiehen kanssa, ellei yksittäisessä

työehtosopimusmääräyksessä nimenomaisesti edellytetä luottamusmiestä sopijapuoleksi.

Selviytymislausekkeissa on kuitenkin johdonmukaisesti edellytetty, että työntekijäpuolen sopijaosapuoli on nimenomaan luottamusmies. Tietotekniikan palvelualalla on mahdollista, että paikallisen sopimuksen osapuolena on luottamusmiehen sijasta rekisteröity yritysکوhtainen työntekijöiden yhdistys.

Selviytymissopimus ei työehtosopimusmääräyksenä kuitenkaan perustu lain puolipakottavaan säännökseen. Koska järjestäytymättömässä yrityksessä ei voi olla työehtosopimuksen tarkoittamaa luottamusmiestä, työehtosopimuksen edellytysten luottamusmiehestä selviytymissopimuksen osapuolena ei voida katsoa sitovan järjestäytymättömyyden työntekijäpuolelta.

Työehtosopimuksella ei voida estää selviytymislausekkeeseen perustuvaa sopimista järjestäytymättömässä yrityksessä siltä osin kun selviytymissopimuksessa ei sovita puolipakottavien säännösten alaan kuuluvista asioista. Kun työehtosopimuksen minimivaatimuksia muuten noudatetaan, selviytymissopimus on siten mahdollinen myös järjestäytymättömissä yrityksissä, pois lukien asiat, jotka perustuvat lain puolipakottaviin säännöksiin.

Työehtosopimuksella ei voida estää selviytymislausekkeeseen perustuvaa sopimista järjestäytymättömässä yrityksessä siltä osin kun selviytymissopimuksessa ei sovita puolipakottavien säännösten alaan kuuluvista asioista.

Yhteenveto paikallisen sopimisen määräysten soveltamisesta

Seuraavassa taulukossa on esitetty tarkasteltavien työehtosopimusten kilpailukyky sopimukseen perustuvat ja muut uudet paikallisen sopimisen mahdollistavat määräykset. Taulukosta käy myös ilmi,

mitkä määräykset ovat sellaisia, että niihin perustuva paikallinen sopimus voidaan tehdä myös järjestäytymättömässä yrityksessä.

Paikallisen sopimisen mahdollistava määräys	Mihin työehto-sopimukseen sisältyy?	Onko myös järjestäytymättömän yrityksen käytössä?
työajan pidentäminen paikallisesti sopien	teknologiateollisuus, kiinteistöpalveluala, tietotekniikan palveluala, yksityinen sosiaalipalveluala	on
selviytymislauseke	kauppa, teknologiateollisuus, matkailu- ja ravintola-ala, tietotekniikan palveluala*, yksityinen sosiaalipalveluala	osittain **
selviytymislauseke, jonka mukaan voidaan poiketa palkka- tai muista taloudellisista eduista	teknologiateollisuus, tietotekniikan palveluala*	osittain**
työaikapankki	kauppa*, teknologiateollisuus*, matkailu- ja ravintola-ala*, tietotekniikan palveluala*, yksityinen sosiaalipalveluala	on***
omailmoitusmenettely lyhyisiin sairauspoissaoloihin	kauppa, matkailu- ja ravintola-ala, kiinteistöpalveluala	on
lomautusilmoitusajan lyhentäminen 7 päivään	kauppa	ei
12 tunnin säännöllinen työaika varastotyössä	kauppa	on

* Määräys oli jo aikaisemmassa työehtosopimuksessa.

** Selviytymislausekkeeseen perustuva paikallinen sopimus on mahdollinen kaikissa yrityksissä, mutta lainsäädäntöön perustuvat järjestäytymättömän yrityksen sopimiskielit rajoittavat paikallisen sopimuksen sisältöä. Järjestäytymättömässä yrityksessä ei voida sopia esim. ylityökorvausten leikkaamisesta tai maksuajankohdasta.

*** Työaikapankin osalta on osin epäselvää, millaisesta työaikapankista voidaan sopia järjestäytymättömässä yrityksessä.

